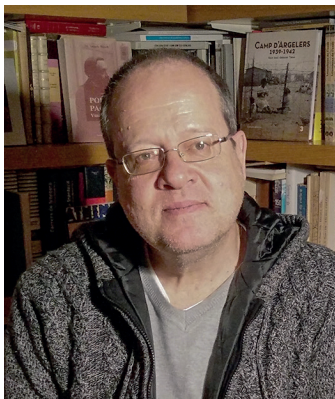

«Homes i No»

Xavier Ferré i Trill
Universitat Rovira i Virgili

Control ideològic: *Totes les bèsties de càrrega*

Tota literatura –no se'n pot aïllar cap– té un context social, cultural i polític. El registre ideològic de Manuel de Pedrolo (l'Arenyó, 1918 - Barcelona, 1990) –analitzat precursorament per Jordi Coca en *Pedrolo perillós?* (1973)–

el trobem en els primers textos que tramet a la primeria dels anys cinquanta –via Rafael Tasis– al portaveu de l'exili català a Mèxic *Pont Blau*. Aquesta traça abasta els anys seixanta a *Serra d'Or*, *Tele/estel* i, menys freqüentment, *Or i Flama*. En conjunt, el fil conductor de les reflexions sociològiques pedrolianes comprèn factors caracteritzadors d'una societat de consum en formació i, és clar, una concepció de la cultura del país que havia de trencar amb l'olor de resclosit i expressar el món real, la qual cosa també comportava canviar radicalment la idea d'ús de la llengua, que hauria de servir d'expressió davant un panorama social canviant. Per tant, entre els anys cinquanta i seixanta, l'escriptor segarrenç va mostrant aspectes definidors de bona part de la seva obra literària desenvolupada en els anys setanta i vuitanta (aspecte que requereix, d'altra banda, completar el material epistolar encara inèdit per tal com permet de deixatar aquest objectiu a través de la relació amb crítics literaris o amb activistes i intel·lectuals).

La novel·lística i l'obra teatral pedrolianes són amarares d'una preocupació per la condició humana, tal com destacava l'escriptor al literat Estanislau Torres en *Els escriptors catalans parlen* (1973). A començaments dels anys cinquanta, quan es començava d'analitzar l'obra de Pedrolo –com féu el crític i periodista Rafael Tasis en valorar les seves primeres narracions i novel·les, encara inèdites–, se'n destacava

Entre els anys cinquanta i seixanta va mostrant aspectes definidors de bona part de la seva obra literària desenvolupada en els anys setanta i vuitanta.

el vessant realista «minucios», modern, amb protagonistes urbans, definits a través de les seves angoixes i modalitats d'existència. Aquest vessant que abordava el sentit del viure féu que Tasis el titllés d'autor «romàntic», és a dir, d'escriptor que *proposa* situacions que aboquen el subjecte a prendre, sempre, una decisió. Així, Pedrolo escriu una narració curta on inclou aspectes autobiogràfics narratius pel que fa a la creació de la seva obra: *El millor novel·lista del món*. A part que el personatge principal es refereix a un escriptor amb una producció ingent de mecanoscrit original, aquest en detalla la característica bàsica: l'obra «abraça tota l'experiència de la humanitat. Tots els tipus humans, tots els problemes, totes les situacions possibles hi són descrits. Tot, absolutament tot.»

Aquest tipus de narrativa total pot servir per a destacar que, per a Pedrolo, una part substancial dels conflictes humans es contextualitza en la situació viscuda, interioritzada, d'ocupació mental, política del propi país, la qual cosa també formava part de l'experiència humana. Això dit no treu, però, relleu al fet que una certa vivència psicològica de l'autor no intervingui en la definició de l'obra de l'home de lletres. Pedrolo mateix confessava que a disset anys havia llegit *La psicoanàlisi* (1926), obra del psicòleg Emili Mira i López (1896-1964), cosa que el dugué a estudiar els treballs de Freud. També coneixia l'obra del psiquiatre helvètic Carl Gustav Jung. Ho confessava tot prenent com a referència el cicle vital de

Daniel Bastida de la sèrie novel·lística *Temps obert*. Aquest marc cultural permet de definir una idea de literatura com a integració, és clar, d'aquests referents.

La idea de la literatura com a representació del món social i polític, i del literat com a subjecte gens aliè a les dinàmiques que se'n deriven, comporta que un plantejament fonamental de l'obra de Pedrolo sigui el concepte de límit, que no és altra cosa que el repte de l'individu a superar el convencionalisme social, el seu model cultural i la presó en la qual resta sense

atributs. La qüestió de la desobediència del temps present té, doncs, en Pedrolo un representant de primer rengle. I ho és en confrontar el sentit d'allò humà amb el que en suposa la negació, representada, metafòricament, en l'estat: en la coerció. Vegeu, si no, el títol tan revelador de l'obra de teatre *Homes i No* (1958), on «No» esdevé la negació de l'individu en forma de jerarquia coercitiva; o la presa de consciència –la revolta– davant la jerarquia en *Les mans contra l'horitzó* (1961). I és aquest concepte el que és traslladat per l'escriptor a la condició de submissió dels seus compatriotes. És a dir, determinar el «límit» d'una comunitat nacional suposa interpel·lar el poder de l'estat –autoconcebut com a «naci-

onal»– que actua contra la identitat cultural i política dels connacionals. El retrat del Pedrolo que assumeix la dialèctica, la contraposició de contraris, és reflectit, per a qui vulgui aproximar-s'hi, en l'impagable (i que caldria reeditar) *Si em pregunten responc* (1974).

Aquesta doble dimensió del límit assumit i del límit a qüestionar en la pràctica –com a repte– confegeix, però, l'esforç «metodològic» de Pedrolo per concretar unes situacions derivades de les múltiples lectures filosòfiques i polítiques de base nord-americana, europea, anticolonial, de les quals, algun dia, s'haurà de fer l'estudi a partir de l'anàlisi dels volums (n'existeixen les llistes) de les dues biblioteques que tenia: la del seu domicili barceloní, al carrer de Calvet, i la del carrer Major de Tàrraga. D'altra banda, la recerca que el novel·lista feia dels contextos a narrar, tot partint del coneixement de l'època a descriure, especifica el compromís real amb la literatura. Perquè aquesta era la seva autèntica *liaison*: definir marcs de referència en els quals s'entrellacen l'home revoltat camusià –revolta individual, que Jordi Arbonés en *Pedrolo contra els límits* (1980) situa en el període iniciàtic de 1947-1956–, i la lluita col·lectiva –en clau de grups culturals polítics, activistes militars, conscienciats– que aquest difusor del teatre pedrolià a l'Obra Cultural Catalana de Buenos Aires estableix entre 1956-1971. Tot plegat implicava no pas fer literatura evanescent, o esteticista, sinó traslladar un ambient conceptual configurat pel literat al món real.

Això no treu, com a conseqüència, que el Pedrolo ciutadà no es vinculés a manifestacions d'oposició a l'estat franquista, o es mostrés fàcilment predisposat a donar suport a actuacions independentistes.

Amb tot, per a comprendre'l cal, essencialment, capir el que ens vol dir amb el seu treball literari, la qual cosa remet al plantejament de l'elecció –l'opció– del subjecte davant una cruïlla que demana una presa de decisió, una autodeterminació. La tetralogia *La terra prohibida* –o l'independentisme latent–, centrada en les situacions d'un grup polític clandestí en la Barcelona del començament dels anys cinquanta,

exemplifica la lluita com a contestació al límit estatal, des del subsòl, com Pedrolo concreta en *Milions d'ampolles buides*.

I arribem al cap del carrer. Jordi Coca, en la segona edició de l'obra esmentada, es plantejava el «desencaix polític» com a element –no

La lluita contra la colonització cultural i mental dels compatriotes, l'explicitava, en clau política, en les *Cròniques colonials*, el seu testament polític.

gens secundari– que calia afegir a l'explicació sobre la dificultat que ha tingut la projecció de l'obra pedroliana. Amb tot, aquest desencaix o manca de sintonia amb l'*statu quo* postfranquista i autonomista, caldria plantejar-lo no pas com a conseqüència del posicionament polític de l'escriptor, sinó que caldria escatir essencialment les raons culturals i ideològiques que exerciren un bandejament de la seva obra i, fonamentalment, la minorització de la memòria literària. Algunes d'aquestes raons tenen a veure, essencialment, amb el fet que l'alliberament nacional establert en l'imaginari de l'aranyonenc era un exponent del qüestionament d'un model de societat, la identitat hegemònica de la qual era –i és– la reïficació del productivisme, de la mercaderia i, doncs, la reducció del subjecte i de les nacions a cosa: a perifèria. I establir el pas de perifèria a centre era on raïa l'establiment del conflicte en el conjunt de l'obra pedroliana amb els agents polítics de la reproducció d'aquest model de societat econòmic-política. El materialisme històric destil·lat en el relat narratiu de Pedrolo acoblava el doble alliberament d'una societat nacional subalterna, fet que motivava una doble contestació amb l'ordre «nou» d'un estat reformat, però amb modernitzats arquetipus repressors. Pedrolo contra mandarins: en lluita contra la colonització cultural i mental dels compatriotes, fet que explicitava, en clau política, en les *Cròniques colonials*, el seu testament polític.■